

XIX. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Yezidî Aşiretler ¹

Mehmet Nuri ŞANDA ²

Başvuru Tarihi: 03.08.2022

Kabul Tarihi: 27.01.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Yezidîler, Anadolu, İran, Rusya ve Ortadoğu'nun farklı coğrafyalarında kendi varlıklarını yüzyıllar boyu devam ettirmişlerdir. Bu çalışmada XIX. Yüzyılda Osmanlı toplumunda Yezidî aşiretler, bu aşiretlerin inançları, yaşadıkları yerler, çıkardıkları ayaklanmalar, Rusya topraklarındaki Yezidîlerin Osmanlı sınırlarını ihlalleri, Osmanlı'nın Yezidîleri İslamlaştırma politikası gibi konular üzerinde durulacaktır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel araştırma yöntemi, örnekleme yöntemi ve doküman-içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminde, araştırılan konu hakkında tespit edilen problemlere güvenilir ve somut çözümler sunmak için titiz bir şekilde belgelerin toplanması, dikkatli bir şekilde çözümlenmesi ve yorumlanarak analiz edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda XIX. Yüzyılı kapsayan Osmanlı arşiv belgeleri, şer'iyye sicilleri ve araştırma-inceleme eserlerindeki Yezidî aşiretler, bu aşiretlerin nüfusları, yaşadıkları yerler, devlet ve çevre aşiretlerle olan ilişkilerle ilgili bölümler tespit edilmiş, bu bölümler dikkatli bir şekilde çözümlendikten sonra analiz edilerek bilim dünyasının hizmetine sunulmuştur. Literatürde Yezidîler hakkında bazı araştırmaların yapılmış olduğu görülse de bu araştırmalarda aşiretlerle ilgili önemli bazı Osmanlı arşiv belgelerinin kullanılmadığı tespit edilmiştir. Tarafımızca tespit edilen ve transkripsiyonu yapılarak değerlendirilen bu arşiv belgelerinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Toplum, Yezidî, Aşiret, Tashih-i İhtidâ

Atf: Şanda, M. N. (2023). XIX. yüzyılda Osmanlı toplumunda Yezidî Aşiretler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 189-208.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, mns2134@gmail.com / mns2133@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3800-6996

Yazidi Tribes in Ottoman Society in the XIXth Century

Mehmet Nuri ŞANDA ³

Submitted by: 03.08.2022

Accepted by: 27.01.2023

Article Type: Research Article

Abstract

Yazidis have maintained their existence in different geographies of Anatolia, Iran, Russia and the Middle East for centuries. In this study, issues such as Yazidi tribes in the Ottoman society in the XIXth century, the beliefs of these tribes, the places where they lived, the uprisings they raised, the violations of the Ottoman borders by Yazidis in the Russian lands, and the Ottoman policy of Islamisation of Yazidis will be discussed. In the study, the historical research method, sampling method and document-content analysis technique were used among qualitative research methods. In the qualitative research method, it is necessary to meticulously collect documents, and carefully analyse and interpret them in order to provide reliable and concrete solutions to the problems identified about the researched subject. In this direction, the sections on Yazidi tribes, their populations, the places where they lived, their relations with the state and the surrounding tribes in Ottoman archival documents covering the XIXth century, kadi notebooks and research-study works were identified, and these sections were analysed after careful analysis and presented to the service of the scientific world. Although some studies have been conducted on Yazidis in the literature, it has been determined that some important Ottoman archival documents related to the tribes have not been used in these studies. It is thought that these archive documents, which have been identified and transcribed and evaluated by us, will contribute to the field.

Keywords: Ottoman, Society, Yazidi, Tribe, Correction of Belief (Tashih-i İhtidâ)

³ Mersin University, Social science institute, Department of History, mns2134@gmail.com / mns2133@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3800-6996

Giriş

Araştırma konumuza giriş yapmadan önce Yezidî kelimesi ve Yezidîlik inancı hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır. Yezidî adının bu taife için kullanılmasıyla ilgili birçok görüş bulunmaktadır. Yezid, kelimesinin yeni Farsça ve Pehlevce’de de “Tanrı” anlamına gelen “Yezdân” kelimesinden türediği ifade edilmektedir (Taşgın, 2013, s. 525-527). Bazı araştırmacılara göre Yezid kelimesi Kürtçe’deki “Beni yaratan” anlamına gelen “Ez-dam” kelimesinden türemiştir (Cebe, 2010, s.1144).

Bu topluluğa “Yezid” denmesinde Yezid bin Muaviye’nin önemli bir etkisi bulunmaktadır (Okçu, 1993, s. 15). Bir görüşe göre de Yezidîlerin aslının İran’daki “Yezd” şehrinden geldiği ve burada yaşayanlar için “Yezidli” anlamına gelen “Yezidî” kelimesinin kullanıldığı yönündedir (Turan, 1989, s. 42). Karşı bir görüşe göre ise Yezid kelimesi ne Yezid b. Muaviye ne de İran’daki Yezd şehrinden gelmektedir. Bu görüşü savunanlar Yezid kelimesinin eski Farsça’da “Melek” ve “Tanrı” anlamlarına gelen “İzed” kelimesinden geldiğini savunmaktadır (Menzel, 1997, s.415).

Yezidîlerin Hz. Âdem’den sonraki ataları Ezda’dır. Bu sebepten dolayı bunlara Ezdaî, Ezidî veya Yezidî de denilmektedir (Fıglalı, 1984, 441). Yezidî inancında da Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslamiyet gibi semavi dinlerde inanıldığı gibi Hz. Âdem’in ilk yaratılan insan olduğuna dair inanç olduğu görülmekteyse de bu üç semavi dinde anlatılanlardan farklı olarak Yezidîler kökenlerini Âdem ile Havva’dan ziyade tek başına Hz. Âdem’e dayandırmaktadırlar (Guest, 2001, s. 67).

Yezidîler, Ez-da’dan geldiklerine ve Hz. Âdem’in kanını taşıdıklarına inandıkları için kendi soylarından olmayanların bu inanca girmesini uygun görmezler. Onlara göre Yezidî soyu, Hz. Âdem’in kanını taşıdığı için temizdir. Diğer insanların damarlarında Havva’nın kanı dolaşmaktadır. Bu sebepten dolayı kendilerini diğer insanlardan üstün görürler (Beysanoğlu, 1988, s.9).

Yezidî inancında Tanrı ve O’nun yaratmış olduğu yedi melek bulunmaktadır. Bu melekler Azâzîl, Cebrâîl, Derdâîl, İsrâîl, Mikâîl, Nurael ve Samuel adlı meleklerdir. Bu melekleri idare eden melek de Melek Tavus’tur. Yezidîliğe göre Melek Tavus, ilk insan olan Âdem’in yaratılışından sonra Tanrı’ya olan bağlılığından dolayı Âdem’e secde etmeyi reddetmiştir. Bu olay sonrasında Melek Tâvus derin bir vicdan azabı çekmiş ve bu vicdan azabının etkisiyle gözlerinden akan yaşlar cehennem ateşini söndürmüştür. Bu samimiyetinden dolayı Tanrı, Melek Tavus’u affetmiş ve dünya yönetimini ona devretmiştir. Yezidîlerin kutsal kitapları “Kitâbü’l-Celve” ve “Muşhaf-ı Reş” adlı kitaplardır. Bu kitaplardan “Kitâbü’l-Celve” Şeyh Fahreddin’e, “Muşhaf-ı Reş” de Hasan Basri’ye nisbet edilmektedir (Taşgın, 2013, s. 525-527).

Osmanlı arşiv belgelerinde Yezid kelimesini ve Yezidî aşiret adlarını XVI. Yüzyıldan itibaren görmek mümkündür. Bu arşiv belgelerine Yezidîler daha çok askerlik görevini dini inançlarından dolayı yapmak istememeleri, vergi ödemek istememeleri, buldukları bölgelerde asayiş bozan eylemler gerçekleştirmeleri, bazı aşiret ve fertlerin İslam dinini kabul etmesi, Rus topraklarındaki Yezidî aşiretlerin Osmanlı sınırlarını ihlal etmesi, Osmanlı aleyhine Ruslarla işbirliği içinde olmaları gibi konular yansımıştır (Aktaş, 2016, s. 21).

Yezidîlerin Nüfusu ve Yaşadıkları Yerler

Ahmet Teymur Paşa’nın kaleme aldığı “Arap Kaynaklarına Göre Yezidîler ve Yezidîliğin Doğuşu” adlı eserde Yezidîlerin Kürt kökenli olduğu ifade edilse de (Ahmet Teymur Paşa, 2008, s. 1) birçok Yezidî, atalarının Mezopotamya topraklarında yaşamış olan Asurlular olduğunu düşünmektedir (Abca, 2006, s. 42).

Yezidîler, XIV. ve XV. Yüzyıllarda Suriye’den Basra, Aşağı Fırat, Sincar ve Doğu Anadolu’ya kadar uzanan bölgeye yayılmışlardı (Menzel, 1997, s.416). Yoğun olarak Irak’ta Musul’un kuzeydoğusundaki Şeyhan ve özellikle de bu kentin batısında bulunan Sincar bölgesinde, Anadolu, Tebriz, Ermenistan ve Suriye topraklarında yaşamışlardır (Lescot, 2009, s.9). Yezidîler, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safevi ve Osmanlı

devletlerinin hâkimiyetinde girmişlerdir. Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf, hizmetlerinden dolayı Yezidî Mahmudi Aşireti lideri Şeyh Hasan'a Van Gölü'nün doğusunu hediye etmiştir. 1433 yılında Karakoyunlu Devleti'nin yıkılmasından sonra bölgedeki Yezidîler Akkoyunlu Devleti'nin hâkimiyetine girmişlerdir (Yılmaz, 2009, s.200-201).

XVI. Yüzyılın hemen başlarında kurulan Safevi Devleti kısa sürede İran, Irak ve Anadolu'daki bazı toprakları kendi sınırlarına kattı. 1507 yılında Musul ve Bağdat topraklarını alan Safeviler, buradaki Yezidî Dunbeli ve Mahmudi aşiretlerini kontrolleri altına aldı (Guest, 2001, s.88). Safevi Devleti'nin doğuda genişlemesinden rahatsız olan Osmanlı Devleti 1514 yılında Çaldıran savaşı ile Safevileri yenilgiye uğrattı. Bu savaştan sonra bölge Osmanlı hâkimiyetine girdi. I. Selim, İran sınırıyla Dicle ve Fırat civarında bulunan Kürt beyleriyle görüşüp onları ikna ederek Osmanlı'ya bağladı. Böylece Fırat ile Zap nehirleri arasındaki bölge tamamen Osmanlı kontrolüne girdi (Pitcher, 2001, s.149-151). Daseni Aşireti başta olmak üzere bu bölgede yaşayan birçok Yezidî aşiret Osmanlı yönetimi altına girdi (Guest, 2001, s.87).

Osmanlı Devleti'nde ilk resmi nüfus sayımı II. Mahmud döneminde 1831 yılında askeri amaçla yapılmıştır. Bu nüfus kayıtlarında Osmanlı halkı Müslüman-Gayrimüslim şeklinde kaydedilmiştir (Karal, 1995, s. 17-21). Yezidî nüfusu ile ilgili bilinen ilk veriler 1895 yılındaki nüfus sayımında yer almaktadır. Bu nüfus sayımına göre Musul'daki toplam Yezidî erkek nüfus 5,358'dir (Yalçınkaya, 2015, s. 66). Hicri 1324 (M.1906-1907) yılında yapılan nüfus sayımında ise Musul eyaletindeki erkek Yezidî sayısının ciddi anlamda düştüğü görülmektedir. Zikredilen yıldaki Yezidî nüfus 2,830'dur. Nüfus sayımındaki bu düşüşün sebeplerinden biri de Yezidî ailelerin inançlarından dolayı çocuklarını askere göndermek istememeleri olabilir (Marufoğlu, 1998, s. 57-58).

Tablo 1

XVII ve XIX. Yüzyıllar Arasında Yezidî Aşiretlerin Yaşadığı Yerler (Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre)

Aşiret Adı	Eyalet / Sancak	Kaza / Nahiye / Köy	Kaynak
-	Erzurum eyaleti Beyazid sancağı	İntab / Antab?	BOA., MVL. 1052/86
-	Musul	Şeyhan nahiyesi	BOA., Y. MTV. 68/90
-	Van	Şirvi sancağı	BOA., A.{DVNSMHHM.d. 112/456
Şeyhan Yezidîleri	Musul eyaleti İmadiye sancağı	Ayn Sefne nahiyesi	BOA., İE.DH. 17/1569
Şeyhan Yezidîleri	Zor sancağı	-	BOA., A.{DVNSMHHM.d. 115/682
Sincar Yezidîleri	Musul eyaleti İmadiye sancağı	Ayn Sefne nahiyesi	BOA., A.{DVNSMHHM.d. 115/294
-	Erzurum	Hınıs Sancağı Liz nahiyesi	BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/885
-	İran	Hoy sancağı Şeyhzade köyü	BOA., HAT. 766/36113
-	Diyarbakir	Mardin sancağı	BOA., HAT. 240/13441
Sincar Yezidîleri	Musul	Sincar nahiyesi	BOA., MVL. 229/41
-	Rusya	-	BOA., A.}MKT.MHHM. 200/55
Hopri/Heviri? Aşireti	Musul	Silopi	BOA., BEO. 86/6418
-	Bitlis vilayeti	-	BOA., İ.HUS. 6/15
-	Van	Bargiri kazası	BOA., BEO. 189/14143
-	-	Mahmudi kazası	BOA., DH.TMIK.M. 11/14

Tablo 1

XVII ve XIX. Yüzyıllar Arasında Yezidi Aşiretlerin Yaşadığı Yerler (Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre)
(Devamı)

Aşiret Adı	Eyalet / Sancak	Kaza / Nahiyе / Köy	Kaynak
Hopri/Heviri? Aşireti	Musul	Zaho ve Cizre	BOA., DH.TMIK.M. 44/43
-	-	Erbil sancağı Mamotda köyü	BOA., DH.TMIK.M. 68/49
-	Van	Karasu nahiyе	BOA., DH.MKT. 2229/70
-	Sivas	-	BOA., DH.MKT. 457/16
-	Musul	Duhok sancağı Şeyhan nahiyesi	BOA., DH.TMIK.M. 126/49
-	Musul	Sincar'ın Semuka ve Kıran köyleri	BOA., DH.TMIK.M. 194/9
-	İran	Yezidkân köyü	BOA., DH.TMIK.M. 202/53
-	-	Zor sancağı Resulayn kazası	BOA., BEO. 2909/218157
-	-	Urfa sancağı Rumkale ve Birecik kazaları	BOA., C.ZB. 14/674
-	Diyarbakir	Şirvan	BOA., HAT. 107/4270
-	Diyarbakir	Beşiri kazası Ceniri köyü	BOA., MVL. 39/55
-	Diyarbakir	Muş sancağı	BOA., İ.MVL. 286/11312
-	Diyarbakir	Beşiri kazası Bahums nahiyesi	BOA., MVL. 315/3
-	-	Karakilise ve Eleşgirt	BOA., HR.SFR. 1.73/50
-	Diyarbakir	Mardin sancağı Midyat kazası	BOA., DH.ŞFR. 130/121
-	Diyarbakir	Mardin	BOA., DH.MKT. 990/4
-	Diyarbakir	Mardin sancağı Nusaybin kazası Habab nahiyesi	BOA., BEO. 3476/260692
-	Bitlis vilayeti Siird sancağı	Gazan kazası Bataryan köyü	BOA., A.}MKT.MHM. 495/21
-	Bitlis vilayeti Siird sancağı	Eruh kazası	BOA., DH.ŞFR. 366/179
-	Halep vilayeti	-	BOA., A.}MKT.MHM. 499/2
-	-	Hakkâri Sancağı 14 köyde meskûn	BOA., Y.EE. 139/13
-	Ma'mûretü'l Aziz	Dersim sancağı	BOA., BEO. 136/10157
-	-	Mardin sancağı Yasrin köyü	BOA., Y.A.HUS. 324/1
Dinayi Aşireti	-	Urfa Sancağı	Türkay, a.g.e., ss.27-673
Şarkıyanlı Aşireti	-	Urfa Sancağı Viranşehir	BOA., DH.MKT. 2670/55
Halıdanlı Aşireti	-	Urfa, Siverek, Viranşehir	Türkay, a.g.e., ss.27-673
Halid Uşakları Aşireti	-	Urfa Sancağı Birecik kazası	Türkay, a.g.e., ss.27-673

Sincar'daki Yezidî Aşiretler

Irak topraklarında yer alan Sincar bölgesindeki Yezidî aşiretler üç büyük koldan oluşmaktaydı. Bunlar Heverkalar, Ceneviya ve Fekiran kollarıydı. Bu üç kol oluşturan aşiret ve cemaatler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2

Sincar'daki Yezidî Aşiretler

Xwerkâlar / Heverkâlar Kolu	
Semmoka Aşireti	Mehmudi, Helifa, Vuski, Eli Cermkân ve Korkorkân cemaatleri
Cefriya Aşireti	-
Çelkân Aşireti	-
Helliciyân Aşireti	-
Duhiyân Aşireti	Golkân, Heskân ve Davudi cemaatleri
Fekirân Aşireti	-
Korkorkân Aşireti	-
Heskân Aşireti	-
Xiran / Hirân Aşireti	Hekreşiya, Şavi u Bavi, Eli Şekli, Mehme ve Zeydina cemaatleri
Mendikân Aşireti	Şehvân ve İzo'i cemaatleri
Cenewiya / Ceneviya Kolu	
Muskora Aşireti	Bavlar Cemaati
Mala Haliti Aşireti	Eldina ve Usivân cemaatleri
Mihirkân Aşireti	Estena, Eli Firra, Beşkân, Heskân ve Fekirân cemaatleri
Bekirân Aşireti	Mala Use, Hefşân ve Keyçika cemaatleri
Hebbabat Aşireti	Etto, Emer, Hadiyân ve Sini cemaatleri
Fekirânlar Kolu	
Şerkiyân Aşireti	
Dinaî Aşireti	Mala Hemo Cemaati
Mervaniyân Aşireti	Mala Cindo Cemaati
Hadiyân Aşireti	Mala Zirro Cemaati
Kopân Aşireti	Mala Uso Cemaati
Hadiyân Aşireti	

Kaynak: Lescot, 2009, s.253-264 arasındaki bilgiler ışığında oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Irak topraklarındaki Sincar bölgesinde yirmiden fazla Yezidî aşiret yaşamıştır. Bu aşiretlerin bünyesinde otuz dört cemaat yer almaktadır. Tabloda adı geçen Yezidi Dinaî ve Şerkiyânlı aşiretlerine mensup bir miktar hanenin Urfa, Suruç ve Mardin civarına göç ettiği bilinmektedir

Tashih-i İhtidâ Politikası

“İhtidâ” sözcüğü “hüdâ” kelimesinin kökünden türemiş olup lügatte “doğru yolu bulmak; yol göstermek, gerçeğe ulaşmak” anlamlarına gelmektedir. İhtida eden kişiye de “Mühedi” adı verilmektedir (Köse, 2000, s. 554-558). İhtidâ kelimesi Osmanlı Türkçesinde de İslam dinini kabul eden anlamına gelen “mühtedi olmak” ve “ihtida etmek” şeklinde kullanılmıştır (Uğuz, 2019, s.777-802).

“Tashih-i ihtidâ” diğer adıyla “Tashih-i Akaid” politikası, özellikle II. Abdülhamid döneminde gayrimüslim halkın İslamlaştırılması amacıyla uygulanmış bir politikadır. Bu politikadaki temel amaçlardan biri Osmanlı reayası durumunda olan Yezidî, Dürzi, Ermeni ve Nusayri gibi toplulukların Müslüman olmalarını sağlamaktır (Köse, 2000, s. 554-558). Yezidî toplumunda ihtida hareketleri genellikle gruplar halinde olmaktadır. Bu bazen bir aşiret bazen bir köy veya kazanın toplu şekilde İslam’ı benimsemesi şeklinde meydana gelmekteydi (Kaplan, 2011, s.138).

Osmanlı toplumu içinde yer alıp ihtida edenlere çeşitli kolaylıklar, teşvik edici uygulamalar ve hoşgörülü bir yaklaşım sergilenmekteydi. 17. yüzyıl sonlarına doğru mühtedilerin arzu ettikleri toplumsal statüye ulaşmak için tashih-i ihtidâ'yı bir araç olarak kullandığı da görülmektedir (Aslan, 2015, s.203).

“*Tashih-i ihtidâ*” politikasının uygulamasında, genellikle belirli bir yol izleniyordu. İlk olarak saygın ulemadan ve yerel yöneticilerden bir “*Heyet-i nasiha*” yani nasihat kurulu oluşturuluyordu. Bu heyet İslam dinine davet edilecek topluluğun liderleriyle görüşüp onlara İslam dinini benimsemeleri için çeşitli nasihatlerde bulunuyordu. Davet edilen toplulukların liderlerine bazen nişan ve rütbeler veriliyor bazen de İstanbul'a davet edilip ev hapsinde tutuluyordu. Eğer arzu edilen sonuç alınmazsa Osmanlı merkezi idaresi “*heyet-i tedbiyye*” yoluna başvurabiliyordu (Deringil, 2014, s.23). Osmanlı Devleti, Yezidiler için sıkça ihtida politikasına başvurursa da bu siyasetin her zaman istenilen sonuçları vermediği de bilinmektedir (Gölbaşı, 2009. s.124).

Osmanlı arşivinde Yezidilere “*Tashih-i ihtidâ*” politikasının uygulandığına dair birçok belge bulunmaktadır. 18 Mayıs 1891 tarihinde Binbaşı Abdülkadir başkanlığında bir “*Heyet-i nasiha*” oluşturularak Yezidilerin İslam'ı benimsemeleri ve askerlik vazifelerini yerine getirmeleri amacıyla Şeyhan bölgesine gönderilmiştir. Bu heyet kararın bölgedeki Yezidi halk tarafından olumlu karşılandığını fakat Yezidi liderlerin bu konuda işbirliğine yanaşmadıklarını İstanbul'a bildirmiştir. Bu doğrultuda Yezidi reisi olan Mir Mirza'nın sürgün edilmesi istenmiştir. Temmuz-Ağustos 1892 tarihinde Ömer Vehbi Paşa komutasındaki birlikler Şeyhan'daki bazı Yezidi köylerine akınlar yapmış ve birçok kişiyi cezalandırmıştır. 19 Ağustos 1892 tarihinde Ömer Vehbi Paşa, Şeyhan İdare Meclisi'ni toplamış ve halka açık bir törenle Yezidi liderlerini İslam'a davet etmiştir. Liderlerden bazıları teklifi reddetmiş olsa da Mir Ali Bey ve ona bağlı haneler İslamiyet'i kabul etmişlerdir (Deringil, 2014, s.23-24).

13 Haziran 1907 tarihli arşiv belgesine göre Hakkâri sancağındaki Mahmudi kazasında yaşayan Yezidi aşiretinin Müslüman olduğu ve bunların nüfus kütüklerine “*Müslüman*” ibaresinin yazılması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca bu aşiretten de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki diğer Müslüman aşiretler gibi bir Hamidiye alayının teşkil edilmesi istenmiştir (BOA., DH.TMIK.M. 249/33).

“*Tashih-i Akaid*” politikası doğrultusunda yerel idareciler bazen merkezi idareden eğitim materyalleri ve insan kaynağı talebinde bulunmuşlardır. Örneğin 11 Ekim 1892 tarihli arşiv belgesine göre Musul'a bağlı Şeyhan nahiyesinde tashih-i akaid eden Yezidi aşiret mensuplarının ve çocuklarının eğitilmesi için Kuran-ı Kerim, Elifba cüzleri ve İslam akaidine uygun kitaplar gönderilmesi istenmiştir (BOA., Y. MTV. 68/90). 13 Mayıs 1893 tarihli diğer bir arşiv belgesine göre Musul'da yaşayan Yezidi aşiretlerine tashih-i akaidi için müderris gönderildiği ve bu müderrislerin maaşlarının Maarif Sandığı'ndan ödenmesi gerektiği ifade edilmektedir (BOA., MF.MKT. 168/44).

Siird'e bağlı Garzan kazasındaki Bataryan köyünde yaşayan Yezidiler 10 Kasım 1887 tarihli belgeye göre İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Köydeki Yezidilerin Müslüman olması üzerine köye bir mescit ve okul inşa edilmesi istenmiş ve bunun için yeterli miktarda para gönderilmesi talep edilmiştir (BOA., MV. 26/2). İdari birimlerce yapılan resmi yazışmalar neticesinde köye mescit ve okul yapılmasına izin verilmiş ve gerekli ödemeler yapılmıştır (BOA., A.}MKT.MHM. 495/21).

14 Ekim 1890 tarihli diğer bir belgeye göre Bitlis eyaleti dâhilinde yer alan Siird sancağına bağlı Garzan kazasındaki Batri köyünün Yezidi sakinleri İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Köydeki Yezidilerin Müslüman olması üzerine köye bir mescit ve okul inşa edilmesi istenmiştir (BOA., HH.İ.78/63). Yine Yezidi taifesinden olan Bastaki (BOA., HH.İ. 78/63) ve Patrak adlı köylerde oturan halk ekseriyetle İslamiyet'i benimseyerek Müslüman olmuştur (BOA., İ.DH. 1248/97775).

26 Ağustos 1892 tarihli belgeye göre İslam'ı kabul eden Yezidi aşiret reislerinden Mirza Bey'e mir-i mirânlık, Ali, Hamza ve Hüseyin beylere de mir-i ümerâlık rütbelerinin verilmesi ve bu kişilere maaş bağlanması Meclis-i Vükela tarafından kararlaştırılmıştır (BOA., MV. 71/10). Bunlardan Ali Bey, kendisinin ve aşiretinin İslam'ı

kabul ettiğini söylese de sonradan hükümet aleyhine faaliyetlerde bulunduğu için Kastamonu'ya zorunlu iskâna tabi tutulmuştur (BOA., Y.A.HUS. 267/24). Daha sonra kendi isteğiyle Kastamonu'dan Sivas'a nakledilmiş ve maaşının da Sivas vilayet hazinesi tarafından ödenmesi kararlaştırılmıştır (BOA., BEO. 158/11833). Diğer bir arşiv belgesinde Ali Bey'in sağlık nedenleriyle sıcak bir yerde yaşaması gerektiği belirtilmiş ve bu doğrultuda Musul'a gönderilmesi talep edilmiştir (BOA., Y..PRK.BŞK. 34/83). Arşiv kayıtlarından Ali Bey'in bu talebinin kabul edilmediği anlaşılmaktadır. 20 Ağustos 1894 tarihli arşiv belgesine göre Ali Bey'in annesi oğlunun affını isteyerek Musul'a gönderilmesini talep etmiştir. Yetkililerce yapılan yazışmalar neticesinde Ali Bey'in Sivas'ta kalmasının daha uygun olacağı kararı alınmıştır (BOA., DH.MKT. 273/25). Üç gün sonra Dâhiliye Nezareti tarafından gönderilen yazıda Sivas'ta bulunan Ali Paşa'nın Kastamonu'ya gönderilmesinin daha münasip olacağı belirtilmektedir (BOA., BEO. 461/34563). Ancak yapılan yazışmalarda Ali Bey'in Sivas'ta kaldığı anlaşılmaktadır. Nitekim 9 Aralık 1895 tarihinde Sivas'ta ikamet eden ve affını isteyen Ali Paşa'nın memleketi Musul'a iade edilmesinde bir sakınca olup olmadığı Musul valiliğine sorulmuştur (BOA., DH.MKT. 2072/67). 25 Kasım 1897 tarihli yazıda Ali Paşa'nın memleketine gönderilmesinin uygun olmadığı belirtilmektedir. Aynı yazıda Yezidî reislerinden Mirza Paşa ve kardeşlerine verilen maaşın kesilmesi istenmiştir (BOA., DH.MKT. 2085/102). Sonraki yıllarda yapılan yazışmalarda Ali Paşa'nın affedilerek Musul'a gönderildiği, Musul'da faydalı işler yaptığı için de kendisine beşinci rütbeden bir adet mecidi nişanı verildiği anlaşılmaktadır (BOA., DH.ŞFR. 340/41).

Osmanlı topraklarında yaşayan bazı Yezidîlerin evlenme yoluyla da din değiştirdikleri şer'iyye sicilleri ve arşiv belgelerinde sıkça görülmektedir. Örneğin, 1852-1855 tarihli ve 205-1 numaralı Urfa Şer'iyye Sicilinde bu durum dile getirilmektedir. Sicildeki 7 Ekim 1855 tarihli belgede Yezidî Şarkiyânlı Aşireti'nden "*Hemşi*" isimli kadının İslâm dinini kabul ettiği ve adını "*Aişe*" olarak değiştirip "*Haso bin Ali Seyyido*" ile evlendiği ifade edilmektedir (Korkmaz, 2006, s. 140).

Yine 1856-1865 tarihli ve 205-2 numaralı Urfa Şer'iyye Sicilinde 26 Haziran 1859 tarihli davada Şarkiyânlı Aşireti'nden olup Yezidî olan "*Meso bin Evso Veledi Tanu*" isimli erkek İslâm dinini kabul ederek adını "*Muhammed*" olarak değiştirmiş ve "*Derviş veledi Eysa*" ile evlenmiştir (Cide, 2007, s. 263).

14 Haziran 1909 tarihli arşiv belgesinde Midyatlı iki Yezidî kadının Molla Resul ve Ferik Emin Paşa adlı kişilerle evlenip, İslâm'ı kabul ettiği ve bu kızların Hamidiye Binbaşısı Hüseyin Kanco'nun kızları olduğu belirtilmektedir (BOA., DH.MKT. 2843/39).

Yezidî Aşiretlerin Çıkardığı Ayaklanmalar

Abdaloğlu İsmail İsyanı

1712 tarihli arşiv belgesine göre Erzurum eyaletine bağlı Hınıs sancağındaki Liz adlı mahalde ekrâd taifesinden olup Roziki / Rojikân Aşireti'ne mensup olan Abdaloğlu İsmail adlı kişi dört yüz adamı ve çevresinde bulunan Yezidî aşiretleri etrafına toplayarak civar köy ve nahiyelere saldırmıştır. Buralarda birçok katliam ve yağma gerçekleştirmiştir. Erzurum valisi durumu Dersaadet'e bildirmiş ve tedbir alınmasını istemiştir. Erzurum valisinin bu talebi Divan'da görüşülmüş ve olay mahalline bir heyet gönderilmiştir. Bu heyetin yaptığı incelemelerde eşkıyaların bölge halkına büyük zararlar verdiği tespit edilmiştir (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/892). Bu durum üzerine Erzurum valisine bu isyanı bastırma görevi verilmiş ve çevrede bulunan Çıldır Beylerbeyi İshak Paşa'ya (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/886), Karahisar-ı Şarki sancağı mutasarrıfı Ebubekir Paşa'ya (BOA., A.{DVNSMHHM.d.119/888), Kars beylerbeyi İbrahim Paşa'ya (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/887), Micingerd sancakbeyi Seyyid Yahya'ya (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/890), Malazgird sancakbeyi Şeref'e (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/889), Kiğı sancakbeyi Ahmed'e (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/891), Erzurum eski valisi Ali Paşa'ya (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 120/200), Trabzon valisi vezir Abdullah Paşa'ya

(BOA., A.{DVNSMHHM.d. 120/199) Bitilis hâkimine (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/893), Pasin sancağına (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/892) ve Bayezid sancakbeyine (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/894) askerleriyle birlikte Erzurum valisine yardıma gitmeleri konusunda emirler gönderilmiştir.

15 Temmuz 1712 tarihli belgeye göre isyancılar askeri birliklerin üzerlerine geldiğini haber alınca buldukları bölgeden firar edip Beyazid sancağına kaçmışlardır. Beyazid sancakbeyine gönderilen emirde bu kişilerin tespit edilmesi durumunda yakalanarak Erzurum valisine teslim edilmesi istenmiştir (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/894).

Bu isyanın bastırılması için görevlendirilen Erzurum valisi Ali Paşa da isyanı bastırma sırasında birçok köye zarar vermiş ve ahaliye zulüm etmiştir. Bu durum üzerine görevden alınmış ve Trabzon'da yargılanması istenmiştir (A.{DVNSMHHM.d. 120/199).

Mirza Kuçek İsyanı

28 Haziran 1893 tarihli arşiv belgesine göre Sincar'daki Yezidî taifesinden olan Mirza Kuçek adlı şahıs kendisinin Yezidîlerin ruhani lideri olduğunu ve bu sebepten dolayı Yezidî aşiretlerin kendi etrafında toplanması gerektiğini belirterek çevrede bulunan Arap kabilelere saldırmıştır. Mirza Kuçek'in gerçekleştirdiği bu saldırıların bir sebebi de Musul valiliğini istemesidir (Lescot, 2009, s.113) . Onun bu durumunu haber alan mahalli idareciler durumu merkeze bildirmiş ve gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir (BOA., BEO. 228/17065). Bu durum üzerine Hamidiye Süvari Alayları, Dördüncü Ordu Müşirliği ve Musul valiliğinin gerekli tedbirleri alması istenmiştir (BOA., Y.A.HUS. 277/16). Ayrıca bir gün sonra Bekir Paşa komutasında Musul livasındaki Redif birliklerinin Sincar'a sevk edilmesi istenmiştir (BOA., Y.MTV. 79/101). Bekir Paşa isyanı bastırma amacıyla üç tabur asker ile Sincar'a gitmiştir (BOA., Y.A.HUS. 277/123). Devlet yetkilileri bu isyanı bastırma amacıyla bir taraftan askeri tedbirler alırken diğer taraftan da Yezidîlerle aynı dili konuşan, onların gelenek ve göreneklerinden anlayan hatırı sayılır kişileri de nasihatle bulunmaları için Sincar'a göndermişlerdir (BOA., İ.HUS. 15/64). Bu kişilerden biri de Musul Belediye reisi Hacı Emin Efendi'dir (BOA., DH.MKT. 110/11). Gönderilen kişilerin nasihat ve girişimleri neticesinde sorun büyük oranda çözüme kavuşturulmuşken Bekir Paşa'nın, vilayet merkezindeki yetkililere haber vermeden emrindeki askerlerle birlikte Berkan ve Mezkan adlı Yezidî köylerine saldırması olayların yeniden büyümesine neden olmuştur (BOA., DH.ŞFR. 161/112). Bekir Paşa, Yezidî aşiretlerle giriştiği bu mücadelede bozguna uğramış ve birçok kayıp vererek Beldi köyüne çekilmiştir (BOA., DH.MKT. 152/6). Bu olaylar sonrasında merkezi hükümet ve mahalli idarenin tavsiyeleri doğrultusunda yeniden bir heyet oluşturulmuş ve Sincar'daki Yezidî aşiretlere nasihatlerde bulunmaları için bölgeye gönderilmiştir (BOA., BEO. 302/22610). İsyancıların nasihatler neticesinde silahlarını bırakmamaları durumunda askeri güç kullanılarak olayın sonlandırılması istenmiştir (BOA., BEO. 312/23350). Bu nasihatler de etkili olmamış olacak ki bir süre sonra Musul valiliğince seyyar askeri birliklerin oluşturulması ve bu birliklerin isyanı bastırması için bölgeye gönderilmesi talep edilmiştir (BOA., Y.PRK.BŞK. 34/82). Arşiv kayıtlarından isyanın bastırıldığı ve Mirza Kuçek'in yakalandığı anlaşılmaktadır. Nitekim 7 Şubat 1894 tarihli arşiv belgesinde Mirza Kuçek'in Mirliya Bekir Paşa marifetiyle Musul'a gönderilmesi istenmiştir (BOA., MV. 79/3). Kısa bir süre sonra da Mirza Kuçek, Musul hapishanesine konmuştur (BOA., BEO. 391/29321). Onun Yezidîler arasında sevilmesi ve Yezidîlerin onu ruhani bir lider olarak görmelerinden dolayı taraftarlarının Musul hapishanesini basıp Mirza Kuçek'i kaçıracağını düşünen idareciler böyle bir durumun yaşanmaması için Sivas'a nakledilmesini istemişlerdir (BOA., BEO. 391/29315).

Milli Aşireti ile Yezidî Aşiretlerin İskân Bölgesinden Firarı

22 Mart 1728 tarihli arşiv belgesinde Rakka eyaletine iskân edilen Milli Aşireti'ne bağlı aşiretlerin Yezidî aşiretlerle birlikte iskân bölgelerinden firar ettiği, bu firarilerin Erzurum ve çevresindeki dağlara kaçtığı, yolları üzerindeki köyleri yağmaladıkları ve bu köylerdeki birçok kişiyi de öldürdükleri ifade edilmektedir (BOA., A.{DVNSMHHM.d. 134/1291). Merkezi hükümet iskân bölgelerinden firar eden bu aşiretlerin tekrar iskân

bölgelerine gönderilmeleri ve suça karışmış olanların cezalandırılmasını istenmiştir. Bu asilerin yakalanması ve iskân bölgesine geri gönderilmesi amacıyla 22 Mart 1822 tarihinde Rakka beylerbeyi ile Ruha kadısına (BOA., A. {DVNSMHHM.d. 134/1290}), Diyarbekir valisi ile Amed mollasına (BOA., A. {DVNSMHHM.d. 134/1290}), Mardin voyvodası ile kadısına (BOA., A. {DVNSMHHM.d. 134/1292}) ve Erzurum mollası ile Erzurum mütesellimine (BOA., A. {DVNSMHHM.d. 134/1293}) emirler gönderilmiştir.

Musul Valisi Abdalbaki Paşa'nın Öldürülmesi ve Sonrasındaki Gelişmeler

28 Nisan 1787 tarihli arşiv belgesine göre Musul valisi Abdülbâki Paşa, Musul'a yakın bir yerde Simavioğlu adında bir Yezidî lider ve yanındaki üç-beş yüz adamı tarafından öldürülmüştür. Merkezi hükümet bu olaya karışanların bir an önce yakalanarak cezalandırılmasını istenmiştir (BOA., HAT. 27/1294).

Sonraki yıllarda da Sincar bölgesindeki Yezidî aşiretler Milli Aşireti aleyhine Ali el Ubeyd Aşireti ile anlaşmış ve kuzeye doğru saldırılar gerçekleştirmiştir (BOA., HAT. 83/3430). Bu saldırıların engellenmesi amacıyla üzerlerine Bağdat valisi Süleyman Paşa gönderilmiştir. Süleyman Paşa'nın birlikleri Ali el Ubeyd Aşireti'ni ve onlarla anlaşan Yezidî aşiretleri bozguna uğratmış, beş yüz civarında Yezidî'yi öldürmüş ve bu Yezidî aşiretleri yönlendiren yetmiş dört liderin de başını keserek İstanbul'daki Bab-ı Hümayun'a göndermiştir (BOA., HAT. 83/3430).

2 Mayıs 1802 tarihinde Sincar'daki Yezidîlerin yeniden ayaklanma tehlikesi ortaya çıkmıştır. Bu olayın bastırılması görevi Bağdat valisi Ali Paşa'ya verilmiştir. Bağdat valisi Ali Paşa tarafından Sincar Dağı ve çevresindeki Yezidî aşiretlerin bölge halkının güvenliğini tehdit etmemeleri amacıyla bazı tedbirler alınmıştır. Bu doğrultuda başkaldıranların mezra ve evleri yakılmış, firar edenlerin hiçbir yerde iskân edilmemeleri istenmiştir (BOA., HAT. 41/2088).

Rusya Topraklarındaki Yezidî Aşiretler ve Sınır İhlalleri

22 Kasım 1860 tarihli belgeye göre Rusya topraklarda yaşayan bir miktar Yezidî Osmanlı sınırları dahilindeki Bayezid sancağına yerleşmiştir (BOA., A. {MKT.MHM. 200/55}). Bunların bir kısmı askerlik yapmak istemedikleri için tekrardan Rusya tarafına geçmişlerdir. Fakat bir süre sonra tekrar Bayezid sancağına dönmelerine izin verilmesi durumunda askerlik için belli bir miktar para ödeyebileceklerini ifade ederek Osmanlı tarafına geçmek istemişlerdir (BOA., A. {MKT.MHM. 351/6}). Onların bu talebi yetkili birimlerce olumlu karşılanmış ve geri dönmelerine izin verilmiştir (BOA., A. {MKT.MHM. 353/66}).

Rusya tarafında kalan Yezidî aşiretler bazen sınırları aşarak güneyde bulunan Bayezid sancağına inmiş ve burada çeşitli asayişsizlikler meydana getirmişlerdir. Bu asayişsizlikler birçok kez Rus Hariciye Nezareti'ne bildirilmiş olmasına rağmen yine de durdurulamamıştır. Nitekim 01 Ağustos 1883 tarihli belgeye göre Rusya'daki Yezidî aşiretler sınırı geçerek hayvanlarını Beyazid sancağındaki Adakent köyü otlaklarında otlatmış ve Osmanlı askerleriyle çatışmışlardır. Osmanlı Hariciye Nezareti durumu Rusya'nın Petersburg Sefareti'ne bildirmiş ve gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. (BOA., HR.TH. 47/50).

2 Eylül 1886 tarihli diğer bir arşiv belgesine göre Rusya'daki Yezidî aşiretler bir kez daha sınırı ihlal ederek Osmanlı topraklarına girmiş ve bölgedeki Celali Aşireti ile çarpışmışlardır. Bu çarpışma sırasında iki taraftan da birçok kişi ölmüştür (BOA., Y.MTV. 23/13).

Rusya'dan gelip Osmanlı topraklarına yerleşen Yezidî aşiretlerin bir kısmı 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi'nde Rusya'yı desteklemiştir. Osmanlı aleyhine hareket eden Yezidîlerin bir kısmı sonraki yıllarda yeniden Rusya tarafına göçmüştür. Bu duruma Karakilise ve Eleşkirt Yezidîleri (BOA., HR.SFR.1. 73/50) ile Beyazid sancağındaki Yezidîler örnek gösterilebilir. Bayezid sancağından Rusya'ya göç eden Yezidîlerden kalan araziler Muhacirun Komisyonun'a devredilmiştir (BOA., DH.MKT. 1373/37).

30 Aralık 1893 tarihli belgeye göre 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra Rusya'ya giden Yezidîlerin bir kısmı sonradan tekrar Osmanlı topraklarına dönmek istemiştir. Yaveri ekrem Şakir Paşa tarafından 30 Aralık

1893 tarihinde gönderilen yazıda geri dönen Yezidilerin Rusya tarafından siyasi amaçlarla gönderildiği ve bu kişilerin yurda girmelerinin yasaklanması gerektiği belirtilmiştir (BOA., Y.EE. 139/70). Şakir Paşa'nın bu talebi ilgili birimlerce kabul edilmiş ve Rusya'dan geri dönen Yezidilerin yurda girmesi yasaklanmıştır (BOA., İ.HUS. 19/62). İskan talepleri kabul edilmeyen bu Yezidi aşiretlerin arazilerine Kars muhacirleri iskân edilmiştir (BOA., Y.A.HUS. 290/7).

Sonuç

Osmanlı Devleti çok uluslu bir yapıya sahipti. Bu çok uluslu yapıyla birlikte devlet sınırları içinde farklı inançlara inanan birçok topluluk da bulunuyordu. Bu topluluklardan birisi de araştırma konumuz olan Yezidilerdi.

Yezidiler, yoğun olarak Irak'ta Musul'un kuzeydoğusundaki Şeyhan ve özellikle de bu kentin batısında bulunan Sincar'da bölgesinde yaşamışlardır. Yezidiler, sırasıyla Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safevi ve Osmanlı devletlerinin hâkimiyetinde girmişlerdir. Yapılan arşiv araştırmalarında ve incelenen birçok eserde XIX. Yüzyılda Yezidi toplumunun daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Irak, Suriye, İran ve Rusya topraklarında yaşamış olduğu tespit edilmiştir. Belirtilen yüzyılda Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Irak ve Suriye toprakları Osmanlı Devleti'nin kontrolündeydi. Bu topraklarda yaşayan Yezidi aşiretlerin bir kısmı yerleşik hayata geçmiş olsa da ciddi bir miktarının konargöçer olduğu ve hayvancılıkla uğraştığı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.

Zikredilen bölgelere hâkim olan Müslüman ve Hristiyan devletler Yezidi aşiretlere kendi inançlarını kabul ettirmek istemiş ve bu doğrultuda çeşitli politikalar uygulamışlardır. Bu politikalardan biri de Tashih-i ihtidâ politikasıdır. Osmanlı Devleti'nde uygulanan bu politika ile birçok Yezidi, Nusayri, Ermeni ve Dürzi İslam'ı kabul etmiş ve Müslüman olmuştur. Sincar'daki bazı Yezidi aşiretlerin bu politika doğrultusunda İslam'ı benimsediği görülmektedir. Osmanlı Devleti ihtida politikasını takip ederken ilk başta Yezidi aşiretlere saygın ulemadan ve yerel yöneticilerden bir "*heyet-i nasiha*" gönderiyordu. Bu heyet Yezidi liderleriyle görüşüp onları İslam dinine davet ediyordu. Davet edilen toplulukların liderlerine bazen maaş bağlıyor bazen de nişan ve rütbelere veriyordu. İslam'ı kabul etmeyenlerin bir kısmı İstanbul'a davet edilip ev hapsinde tutuluyor bir kısmını da farklı şehirlere sürgün ediyordu. Bu doğrultuda İslam'ı kabul eden Yezidi aşiret reislerinden Mirza Bey'e Meclis-i Vükela tarafından mir-i mirânlık rütbesi, Ali, Hamza, Hüseyin beylere de mir-i ümerâlık rütbesi verilmiş ve maaş bağlanmıştır. Bunlardan Ali Bey, kendisinin ve aşiretinin İslam'ı kabul ettiğini söylese de sonradan hükümet aleyhine faaliyetlerde bulunduğu için Kastamonu'ya zorunlu iskâna tabi tutulmuştur.

Tashih-i ihtidâ politikasıyla Müslüman olan Yezidilere çalışmamızda yer alan Siirt'e bağlı Garzan kazasındaki Bataryan ve Batri köyleri, Hakkâri sancağındaki Mahmudi kazası, Musul'a bağlı Şeyhan nahiyesi ve Sincar bölgesindeki bazı Yezidi köyleri örnek gösterilebilir.

Osmanlı Devleti, Müslüman olan Yezidi aşiretlerin İslamiyet'i daha iyi öğrenmesi için buldukları yerlere cami ve mektepler inşa etmiş, bu mekteplere muallimler göndermiştir. Gönderilen muallimlerin maaşları devlet tarafından karşılanmıştır. Bu doğrultuda Musul'a bağlı Şeyhan nahiyesinde tashih-i akaid eden Yezidi aşiret mensupları ve çocuklarının eğitilmesi için Kuran-ı Kerim, Elifba cüzleri ve İslam akaidine uygun kitaplar gönderilmesi istenmiştir. Yine Siird'e bağlı Garzan kazasındaki Bataryan ve Batri köylerinde yaşayan Yezidilerin İslamiyet'i kabul etmesi üzerine bu köylere bir mescit ve okul inşa edilmiştir.

Araştırmamızda da görüldüğü üzere Abdaloğlu İsmail ve Mirza Kuçek gibi bazı Yezidi aşiret reisleri Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmış ve bazıları da Rusya ile işbirliği yapmıştır. Adı geçen ayaklanmalar neticesinde Doğu Anadolu ve Sincar bölgelerinde sosyal ve iktisadi denge bozulmuştur. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde bazı Yezidi aşiretlerin Osmanlı aleyhine Rusya ile işbirliği yaptığı arşiv belgelerinde görülmektedir. Osmanlı yöneticileri Rusya ile işbirliği yapan bu Yezidi aşiret ve mensuplarının ülkeye girmesini yasaklamıştır. Bu doğrultuda Yaveri ekrem Şakir Paşa tarafından 30 Aralık 1893 tarihinde gönderilen yazıda Osmanlı

topraklarına geri dönen Yezidilerin Rusya tarafından siyasi amaçlarla gönderildiği ve bu kişilerin yurda girmelerinin yasaklanması gerektiği belirtilmiştir. Şakir Paşa'nın bu talebi ilgili birimlerce kabul edilmiş ve Rusya'dan geri dönen Yezidilerin yurda girmesi engellenmiştir.

Kaynakça

- Abca, Y. (2006). *Yezidilik ve Osmanlı yönetiminde Yezidiler*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Ahmet Teymûr Paşa. (2008). *Arap kaynaklarına göre Yezidiler ve Yezidiliğin doğuşu*, (E. Tanrıverdi, Çev.). İstanbul: Ataç Yayınları.
- Aktaş, H. (2016). *XIX. yüzyıldan XX. yüzyıl başlarına kadar Osmanlı devletinde Yezidi toplumu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, S. (2015). *Tijana Krstić, Osmanlı dünyasında İhtida anlatıları. 15. - 17. yüzyıllar*, (A. T. Şen, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Beysanoğlu, Ş. (1988). *İnançları, gelenek ve görenekleri ile Yezidiler*. Ankara: Neyir Matbaası.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 115/294, H. 20 Rebiül-âhir 1118, M. 01 Ağustos 1706.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 115/682, H. 20 Şa'bân 1118, M. 27 Kasım 1706.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/885, H. 10 Cemaziye'l-ahir 1124, M. 15 Temmuz 1712.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/886, H. 10 Cemaziye'l-ahir 1124, M. 15 Temmuz 1712.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/887, H. 10 Cemaziye'l-ahir 1124, M. 15 Temmuz 1712.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/888, H. 10 Cemaziye'l-ahir 1124, M. 15 Temmuz 1712.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/889, H. 10 Cemaziye'l-ahir 1124, M. 15 Temmuz 1712.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/890, H. 10 Cemaziye'l-ahir 1124, M. 15 Temmuz 1712.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/891, H. 10 Cemaziye'l-ahir 1124, M. 15 Temmuz 1712.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/892, H. 10 Cemaziye'l-ahir 1124, M. 15 Temmuz 1712.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/893, H. 10 Cemaziye'l-ahir 1124, M. 15 Temmuz 1712.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 119/894, H. 10 Cemaziye'l-ahir 1124, M. 15 Temmuz 1712.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 120/199, H. 29 Şevvâl 1125, M. 18 Kasım 1713.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 120/200, H. 29 Şevvâl 1125, M. 18 Kasım 1713.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 134/1290, H. 10 Şa'bân 1140, M. 22 Mart 1728.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 134/1291, H. 10 Şa'bân 1140, M. 22 Mart 1728.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 134/1292, H. 10 Şa'bân 1140, M. 22 Mart 1728.
- BOA., A.{DVNSMHHM.d. 134/1293, H. 10 Şa'bân 1140, M. 22 Mart 1728.
- BOA., A.}MKT.MHHM. 200/55, H. 08 Cemaziye'l-evvel 1277, M. 19 Şubat 1861.

- BOA., A.}MKT.MHM. 351/6, H. 27 Şevvâl 1282, M. 15 Mart 1866.
- BOA., A.}MKT.MHM. 353/66, H. 28 Zi'l-ka'de 1282, M. 14 Nisan 1866.
- BOA., A.}MKT.MHM. 495/21, H. 29 Safer 1305, M. 16 Kasım 1887.
- BOA., A.}MKT.MHM. 499/2, H. 13 Cemaziye'l-evvel 1306, M. 03 Aralık 1892.
- BOA., BEO. 136/10157, H. 19 Cemaziye'l-ahir 1310, M. 08 Ocak 1893.
- BOA., BEO. 158/11833, H. 04 Şa'bân 1310, M. 21 Şubat 1893.
- BOA., BEO. 189/14143, H. 10 Şevvâl 1310, M. 27 Nisan 1893.
- BOA., BEO. 215/16106, H. 21 Zi'l-ka'de 1310, M. 06 Haziran 1893.
- BOA., BEO. 228/17065, H. 15 Zi'l-hicce 1310, M. 30 Haziran 1893.
- BOA., BEO. 2909/218157, H. 26 Receb 1324, M. 15 Eylül 1906.
- BOA., BEO. 302/22610, H. 19 Rebiül-âhir 1311, M. 30 Eylül 1893.
- BOA., BEO. 312/23350, H. 05 Cemaziye'l-evvel 1311, M. 14 Kasım 1893.
- BOA., BEO. 3476/260692, H. 27 Zi'l-hicce 1326, M. 20 Ocak 1909.
- BOA., BEO. 391/29315, H. 20 Şevvâl 1311, M. 26 Nisan 1894.
- BOA., BEO. 461/34563, H. 20 Safer 1312, M. 23 Ağustos 1894.
- BOA., BEO. 86/6418, H. 15 Rebiül-evvel 1310, M. 07 Ekim 1892.
- BOA., C.ZB. 14/674, H. 20 Cemaziye'l-ahir 1121, M. 29 Aralık 1893.
- BOA., DH.MKT. 110/11, H. 29 Muharrem 1311, M. 12 Ağustos 1893.
- BOA., DH.MKT. 1373/37, H. 21 Muharrem 1304, M. 20 Ekim 1886.
- BOA., DH.MKT. 152/6, H. 07 Rebiül-âhir 1311, M. 18 Ekim 1893.
- BOA., DH.MKT. 1902/42, H. 14 Cemaziye'l-evvel 1309, M. 16 Aralık 1891.
- BOA., DH.MKT. 2072/67, H. 21 Cemaziye'l-ahir 1313, M. 09 Aralık 1895.
- BOA., DH.MKT. 2085/102, H. 29 Cemaziye'l-ahir 1315, M. 25 Kasım 1897.
- BOA., DH.MKT. 2229/70, H. 26 Rebiül-evvel 1317, M. 04 Ağustos 1899.
- BOA., DH.MKT. 2670/55, H. 04 Zi'l-ka'de 1326, M. 28 Kasım 1908.
- BOA., DH.MKT. 273/25, H. 17 Safer 1312, M. 20 Ağustos 1894.
- BOA., DH.MKT. 2843/39, H. 25 Cemaziye'l-evvel 1327, M. 14 Haziran 1909.
- BOA., DH.MKT. 457/16, H. 15 Zi'l-hicce 1319, M. 25 Mart 1902.
- BOA., DH.MKT. 990/4, H. 17 Cemaziye'l-evvel 1323, M. 20 Temmuz 1905.
- BOA., DH.ŞFR. 130/121, R. 03 Temmuz 1302, M. 15 Temmuz 1886.
- BOA., DH.ŞFR. 161/112, R. 29 Eylül 1309, M. 11 Ekim 1893.

- BOA., DH.ŞFR. 340/41, R. 15 Şubat 1320, M. 28 Şubat 1905.
- BOA., DH.ŞFR. 366/179, R. 29 Haziran 1322, M. 12 Temmuz 1906.
- BOA., DH.TMIK.M. 11/14, H. 17 Safer 1314, M. 28 Temmuz 1896.
- BOA., DH.TMIK.M. 126/49, H. 29 Rebiül-evvel 1320, M. 24 Haziran 1902.
- BOA., DH.TMIK.M. 194/9, H. 11 Muharrem 1323, M. 18 Mart 1905.
- BOA., DH.TMIK.M. 202/53, H. 26 Cemaziye'l-evvel 1323, M. 29 Temmuz 1905.
- BOA., DH.TMIK.M. 249/33, H. 02 Cemaziye'l-ahir 1325, M. 13 Temmuz 1907.
- BOA., DH.TMIK.M. 44/43, H. 09 Receb 1315, M. 04 Aralık 1897.
- BOA., DH.TMIK.M. 68/49, H. 04 Zi'l-hicce 1316, M. 15 Nisan 1899.
- BOA., HAT. 107/4270, H. 29 Zi'l-hicce 1222, M. 27 Şubat 1808.
- BOA., HAT. 240/13441, H. 29 Zi'l-hicce 1210, M. 05 Temmuz 1796.
- BOA., HAT. 27/1294, H. 10 Receb 1201, M. 23 Eylül 1787.
- BOA., HAT. 41/2088, H. 29 Zi'l-hicce 1216, M. 02 Mayıs 1802.
- BOA., HAT. 766/36113, H. 15 Şevvâl 1238, M. 25 Haziran 1823.
- BOA., HAT. 83/3430, H. 09 Şevvâl 1209, M. 29 Nisan 1795.
- BOA., HAT. 83/3430, H. 29 Zi'l-hicce 1209, M. 17 Temmuz 1795.
- BOA., HH.İ. 78/63, H. 29 Safer 1308, M. 14 Ekim 1890.
- BOA., HR.SFR. 1.73/50, (Tarihsiz).
- BOA., HR.TH. 47/50, M. 01 Ağustos 1883.
- BOA., İ.DH. 1248/97775, H. 09 Rebiül-evvel 1309, M. 13 Ekim 1891.
- BOA., İ.HUS. 15/64, H. 13 Safer 1311, M. 26 Ağustos 1893.
- BOA., İ.HUS. 6/15, H. 06 Cemaziye'l-evvel 1310, M. 26 Kasım 1892.
- BOA., İ.HUS. 19/62, H. 22 Cemaziye'l-ahir 1311, M. 31 Aralık 1893.
- BOA., İ.MVL. 286/11312, H. 03 Muharrem 1270, M. 25 Ekim 1853.
- BOA., İE.DH. 17/1569, H. 29 Zi'l-hicce 1117, M. 23 Mayıs 1705.
- BOA., MF. MKT. 168/44, H. 26 Şevvâl 1310, M. 13 Mayıs 1893.
- BOA., MV. 26/2, H. 23 Safer 1305, M. 10 Kasım 1887.
- BOA., MV. 71/10, H. 02 Safer 1310, M. 26 Ağustos 1892.
- BOA., MV. 79/3, H. 01 Şa'bân 1311, M. 15 Temmuz 1893.
- BOA., MVL. 1052/86, H. 18 Zi'l-ka'de 1283, M. 24 Mart 1867.
- BOA., MVL. 229/41, H. 20 Zi'l-hicce 1265, M. 06 Kasım 1849.

- BOA., MVL. 315/3, H. 27 Muharrem 1274, M. 17 Eylül 1857.
- BOA., MVL. 39/55, H. 18 Şevvâl 1264, M. 18 Eylül 1848.
- BOA., Y. MTV. 68/90, H. 19 Rebiül-evvel 1310, M. 11 Ekim 1892.
- BOA., Y.A..HUS. 290/7, H. 02 Şa'bân 1311, M. 08 Şubat 1894.
- BOA., Y.A.HUS. 267/24, H. 07 Cemaziye'l-evvel 1310, M. 27 Kasım 1892.
- BOA., Y.A.HUS. 277/123, H. 27 Zi'l-hicce 1310, M. 12 Temmuz 1893.
- BOA., Y.A.HUS. 277/16, H. 17 Zi'l-hicce 1310, M. 02 Temmuz 1893.
- BOA., Y.A.HUS. 324/1, H. 14 Şevvâl 1312, M. 10 Nisan 1895.
- BOA., Y.EE. 139/13, H. 21 Şa'bân 1309, M. 21 Mart 1892.
- BOA., Y.EE. 139/70, H. 21 Cemaziye'l-ahir 1311, M. 30 Aralık 1893.
- BOA., Y.MTV. 23/13, H. 03 Zi'l-hicce 1303, M. 02 Eylül 1886.
- BOA., Y.MTV. 68/90, H. 19 Rebiül-evvel 1310, M. 11 Ekim 1892.
- BOA., Y.MTV. 79/101, H. 18 Zi'l-hicce 1310, M. 03 Temmuz 1893.
- BOA., Y.PRK.BŞK. 34/82, H. 18 Receb 1311, M. 25 Ocak 1894.
- BOA., Y.PRK.BŞK. 34/83, H. 18 Receb 1311, M. 25 Ocak 1894.
- Cebe R. ve Soydan E. (2010). Batman Yezidileri ve Yezidi sözlü kültürü. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1). 1143-1152. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/313637>.
- Cide, Ö. (2007). *205/2 numaralı Şanlıurfa şer'iyeye sicilinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi (Hicrî 1272-1282/Miladi 1856-1865)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Deringil, S. (2014). *İktidarın sembolleri ve ideolojileri – II. Abdülhamid dönemi (1876-1909)*. (G. Ç. Güven, Çev.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Fırlalı, E. R. (1984). Yezidilik. *Türk Ansiklopedisi: Cilt 33*, (s.441-443) içinde. Ankara: M.E.B Yayınları.
- Gölbaşı, E. (2009). "Heretik" aşiretler ve II. Abdülhamid rejimi: Zorunlu askerlik meselesi ve ihtida siyaseti odağında Yezidiler ve Osmanlı idaresi, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(9). 87-156. Erişim adresi:<https://www.bkmkitap.com/tarih-ve-toplum-yeni-yaklasimlar-sayi-9?ysclid=1fl2at1hdf48500416>
- Guest, J. (2001). *Yeziler'in tarihi*. (İ. Bingöl, Çev.). İstanbul: Avesta Yayınları.
- Kaplan, Y. (2011). *Günümüz Yezidiliği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Karal, E. Z. (1995). *Osmanlı imparatorluğunda ilk nüfus sayımı 1831*. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları.
- Korkmaz, S. (2006). *205/1 numaralı Şanlıurfa şer'iyeye sicilinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi (H.1269-H.1272/M.1852 -M.1855)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Köse, A. (2000). İhtidâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: Cilt 21*, (s. 554-558) içinde. İstanbul: TDV Yayınları.

- Lescot, R. (2009). *Yezidiler - Din tarih ve toplumsal hayat Cebel, Sincar ve Suriye Yezidileri*, (A. Meral, Çev.). İstanbul: Avesta Yayınları.
- Marufoğlu, S. (1998). *Osmanlı döneminde Kuzey Irak (1831-1914)*. İstanbul: Eren Yayınları.
- Menzel, T. (1997). Yezidiler. *İslam Ansiklopedisi: Cilt 13*, (s.415-416) içinde. Ankara: M.E.B. Yayınları.
- Okçu, D. (1993). *İslam'dan ayrılan cereyanlar Yezidilik ve Yezidiler*. Van: Yerel Baskı
- Pitcher, D. E. (2001). *Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihsel coğrafyası*. (B. Tırnakçı, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Taşğın, A. (2013). Yezîdiyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: Cilt 43*, (s.525-527) içinde. İstanbul: TDV Yayınları.
- Turan, A. (1989). Yezidiliğin aslı, kurucusu ve tarihçesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 3(3), 42-82. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuifd/issue/20312/215679>
- Türkay, C. (2012). *Başbakanlık arşiv belgelerine göre Osmanlı İmparatorluğu'nda oymak, aşiret ve cemaatlar*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Uğuz, S. (2019). İhtida/Tashih-i itikad ve takiye tartışmaları altında Osmanlı'nın son döneminde Nusayrîler. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 777-802. doi: <https://doi.org/10.33437/ksusbd.582846>
- Yalçinkaya, M. (2015). *Musul meselesi bağlamında Osmanlı devletinin son dönemlerinde Yezidiler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Yılmaz, D. (2009). *Güneş'e secde eden halk Yezidiler*. İstanbul: Asi Kitap.

Ekler

Ek-1: Siird Sancağına Bağlı Garzan Kazasındaki Bataryan Köyünün İslam Dinini Kabul Ettiğine Dair. (BOA. A.}MKT. MHM. 495/21, H.29.02.1305)

تذکره احوال **نامه**

مخبره احوال تلغرافیکه دولتی منبج بر مسئولیت قبول ایستیز

میلاد ۱۲۰۶

صوبه	کلیه	کلیه	کلیه	کلیه	کلیه	کلیه	کلیه	کلیه	کلیه	کلیه	کلیه
صوبه نوسوی	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
امضال	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
جمال مورسوقه کاتب	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
متوسطه مرکز	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
بلدخانه کتبه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
عطف ما موزنوب	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
اصفکشیه ایدن مامور	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
...

محضر صدق

۱۰۲. ترمبه اولادنه سرد داخون غزله قفسند بله یاده قیرین مکونه اولاده داوده ابدی ختانه ذکر و ذوقنا
 مجمع نقوسون اب اوج کینه عبادت بوضانه بزید اوزون کلا معصه اهدا پنجگام ایجابا بلدیجا عملی
 اسلام فرقه کدولینه تیقسانه لازم ایضا قیدی و بوکی مریدیه بوزده بوزاع معصه قدر کسوه برکی و برین
 میده قدرده ۲۰ بیع الاخراج ۳۰ ناینج تحریله احلامنده بوتمغه بوندده بانغ و پانف اولدیننری و عدلی
 اولاده اوقوزاتی نقوس هر قدرینه و طلب و استدعایه منی ملقه فتنه اوزور غورقده اعهه تنسب ابدلیکی و
 و سکره اولر قیری قیری برجه ایظا قدریند تقیم و تربیه کون برده مکتبه انسی لرضه ایزه و اوقوقه بو قیری سرد
 با فضیله همدا اولوروننری شوهوریم اهدارین بوز ارحه تاثیرانه حسنه یا مستزم اولرضی یا بوزر غصه اعهه سید
 حاکمینه بر دجه ده تربیه و کدری کون بر مقدار مصایم جمع و بره مکتبه تاسیس و مارغ شاه والا اصفند
 بو کیفیت بقعه مودعه تاثیرانه حسنه نده حسه برتی مود و جم جفته نظر اجری ایجابا وابسته فرمانه شی فنی نه لریه
 فرمانه اهر اولدیننه

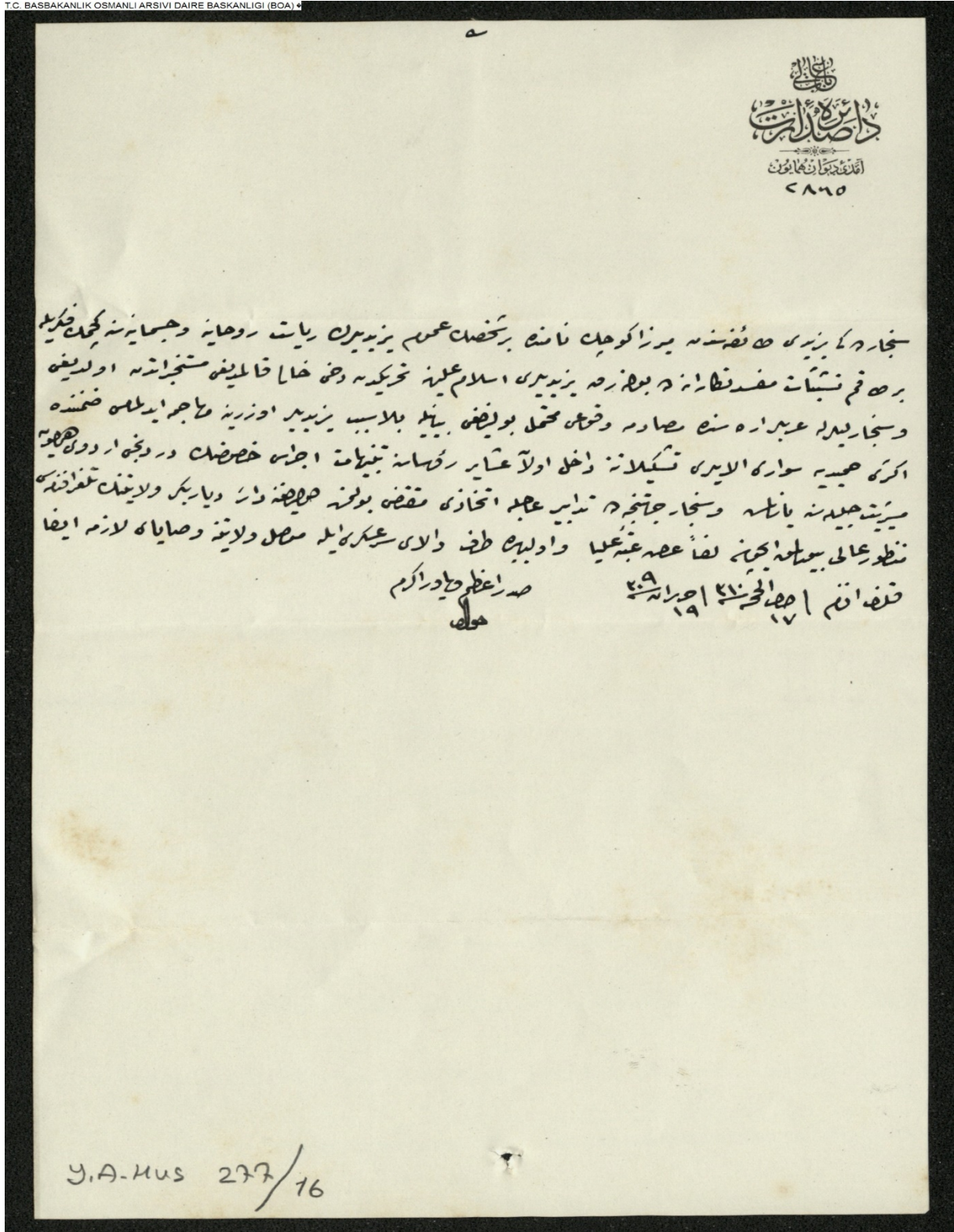
و کورولتی تبی
صفحه

OSMANLI ARŞIVI
 A.}MKT.MHM
 495 / 21 / 1

A.}MKT.MHM.00495.00021.001

Ek-2: Sincar Yezidilerinden Mirza Kuçek'in, Yezidilerin Ruhani ve Cismani Lideri Olduğunu İlan Edip Ayaklanmasına Dair. (BOA. Y.A.HUS. 277/16/1, H.17.12.1310;)

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAKANLIĞI (BOA)

Y.A.HUS.00277.00016.001

Extended Abstract

Purpose

This study aims to identify the Yazidi tribes that lived within the borders of the Ottoman Empire in the XIXth century in the light of archival documents and to provide researchers with information about the beliefs of these tribes, their populations, the regions they lived in, the uprisings they organised and the disturbances they caused. In addition, it is to provide information about how the Ottoman Empire tried to control these tribes and which policy it followed to make the Yazidi tribes accept Islam.

Design and Methodology

In the study, the historical research method, sampling method and document-content analysis technique were used among qualitative research methods. In the qualitative research method, in order to provide reliable and concrete solutions to the problems identified about the researched subject, it is necessary to collect documents meticulously, analyse them carefully and interpret and analyse them. In this direction, the sections on Yazidi tribes, their populations, the places where they lived, their relations with the state and the surrounding tribes in Ottoman archival documents covering the XIXth century, kadi notebooks and research-study works were identified, and these sections were analysed after careful analysis and presented to the service of the scientific world.

Although some studies have been conducted on Yazidis in the literature, it has been determined that some important Ottoman archival documents related to the tribes have not been used in these studies. It is thought that these archive documents, which have been identified and transcribed and evaluated by us, will contribute to the field.

Findings

According to archival research and many analysed works, it has been determined that the Yazidi community lived mostly in Eastern and Southeastern Anatolia, Iraq, Syria, Iran and Russia in the XIXth century. In the mentioned centuries, Eastern and Southeastern Anatolia, Iraq and Syria were under the control of the Ottoman Empire. Although some of the Yazidi tribes living in these lands have settled down, it is understood from the archive documents that a significant amount of them were nomadic and engaged in animal husbandry.

The Muslim and Christian states that dominated the aforementioned regions wanted the Yazidis to accept their beliefs and implemented various policies in this direction. One of these policies is the Correction of Belief (Tashih-i ihtidâ) policy. With this policy implemented in the Ottoman Empire, many Yazidis, Nusayris, Armenians and Druze accepted Islam and became Muslims. Bataryan and Batri villages of Siirt, which are included in our study, can be given as examples of Yazidi villages that became Muslim.

The Ottoman Empire opened mosques and schools for the Yazidi tribes to learn Islam better and sent teachers to these schools in order to teach religious principles to the people better. The salaries of these teachers were paid by the state.

As seen in our research, some Yazidi tribal chiefs such as Abdaloğlu İsmail and Mirza Kuçek rebelled against the Ottoman Empire and some of them collaborated with Russia. As a matter of fact, it is seen in the archival documents in the research that some Yazidi tribes collaborated with Russia against the Ottoman Empire during the Ottoman-Russian War of 1877-1878.

Research Limitations

In the research, subject, place and time limitations were applied. There are different reasons for this. Having lasted 622 years, the Ottoman Empire had a multinational structure. In this multinational structure, there were many nations such as Turks, Kurds, Arabs, Greeks, Serbs and Bosnians. In addition, within the borders of the state, there were different religions such as Islam, Christianity, Judaism and Yazidism, and sects such as Sunni-Shia, and Catholic-Orthodox-Protestant. It is quite difficult to deal with, research and analyse all these nations, religions and sects in the Ottoman Empire in a research article. For this reason, the research is limited to the Yazidi tribes as a subject, to the Ottoman lands as a place and to the XIXth century as a time.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

Researchers who study Yazidi tribes and Yazidi beliefs should have a certain knowledge about the beliefs, culture and traditions of this community in order to evaluate the events from an objective point of view. Otherwise, subjective evaluations are inevitable.

While examining the research topic, the research and review works in the literature should be carefully reviewed, academic theses on Yazidism should be examined and Ottoman archive documents should be transcribed and analysed.

While analysing the Ottoman archive documents, it was found that the officials working in the State Archives Presidency, who read and classified the documents, misread some tribal names and place names. For this reason, researchers are advised to carefully check the tribal and place names in Ottoman archive documents.

Originality/Value

In order for this research, which covers the XIXth century, to be original and to contribute to the literature, the Ottoman Archive within the Presidency of State Archives was visited and the archival documents related to the subject were identified, examined and classified. The classified documents have been carefully translated into modern Turkish and then made available to researchers.

The fact that the research is mainly based on Ottoman archival documents increases the originality of the study on the one hand, and on the other hand, it is important in terms of reflecting the state-society-individual relations in the periods when the events took place.

It is thought that a researcher who analyses this study will obtain important information about where the Yazidi tribes lived in the XIXth century, their population, their beliefs, and their relations with the state and the surrounding tribes.

Araştırmacı Katkısı: Mehmet Nuri ŞANDA (%100).